

Čís. 17177.

Předpisy o řízení ve věcech manželských (dvor. dekret č. 1595/1819 Sb. z. s., min. nař. č. 283/1897 ř. z.), zejména stanovená v nich zásada vyhledávací, platí též pro spory, v nichž je se domáháno určení, zda tu je manželství nebo že ho tu není.

(Rozh. ze dne 12. ledna 1939, Rv II 880/38.)

Žalobce František H. se domáhá proti žalované Taťáně G., provdané T., (prý nesprávně H.) určovací žalobou, aby bylo zjištěno, že mezi ním a žalovanou netrvá po právu platné manželství a že žalovaná je povinna zdržeti se dalšího vydávání se za žalobcovu manželku a užívání jeho jména za své příjmení. K odůvodnění žaloby přednesl, že byl až do roku 1920 členem dobrovolné srbské legie v Rusku; roku 1916 se sešel se žalovanou a když mu vypravovala, že její manžel Dimitrij T. je nezvěstný, a navrhla mu, aby se k ní nastěhoval, začal s ní žít ve společné domácnosti; když se za sovětského režimu jednalo o vyklizení dobrovolných vojsk z Čeljabinsku, obstarala si žalovaná u městské milice jakousi listinu o tom, že je žalobcovou manželkou a že se jmenuje »H.« (podle žalobcova příjmení); s tímto nesprávným dokladem doprovázela žalovaná žalobce až do Vladivostoku, kde si na základě právě uvedené listiny obstarala u srbského konsulátu další listinu, že je žalobcovou manželkou. S těmito listinami přišla žalovaná se žalobcem i do Srbska a pak do Čs. republiky, když si na československém konsulátě v Sarajevě opatřila československý pas. I v domovské obci žalobcově v Čs. republice, kde sporné strany též nějaký čas žily, vydávala se za manželku žalobcovu a dala si tam vystaviti domovský list. Z této obce se pak sporné strany odstěhovaly do B., kde žily ve společné domácnosti až do konce roku 1929, a pak se pro neshody rozešly. Žalovaná namítla, že mezi nimi bylo v Rusku uzavřeno platné manželství asi v únoru 1918 před evangelickým farním úřadem v Oděse a že evangelický duchovní vydal tehdy žalobci oddací list. Soud prvního stolu v Olci zamítl žalobu. Důvody: Jde o zjištění, zda sporné strany uzavřely spolu skutečně manželský sňatek nebo ne. Podle zprávy vyslanectví Československé republiky pro SSSR. v Moskvě ze dne 20. ledna 1937, č. 9272/36, nelze prostřednictvím lidového komisariátu zahraničních věcí v Moskvě vůbec zjistiti, zda sporné strany sňatek manželský skutečně uzavřely, ježto uvedený lidový komisariát nejprve oznámil, že v příslušných matričních knihách není o tom záznamů, kdežto po druhé podal zprávu, že sovětské úřady nemohou vydati potvrzení o sňatku sporných stran, ježto příslušné knihy byly zničeny. Přisežnými svědeckými výpověďmi zjistil soud, že žalobce se proti vystavení domovského listu na jméno Taťána H. nikterak neohrazoval a že žalobce žalovanou všude představoval jako svou manželku. Ani výsledkem stran slyšených k důkazu nebylo možno spolehlivě zjistiti, zda mezi nimi bylo uzavřeno manželství, ježto každá strana při svém výsledku trvala na svém shora již uvedeném tvrzení. Žalobce sám však za sporu připustil, že asi

roku 1929, přes to, že v roce 1924 tvrdil u okresního soudu v B., že je žalovaná toliko jeho družkou, dal připsati žalované svůj domek v Ž. na jméno Taťana H., a právě to podporuje podle názoru soudu věrohodnost tvrzení žalované, že k uzavření sňatku mezi spornými stranami přece jen skutečně došlo, takže žalovaná je oprávněna užívatí jména žalobcova. Ostatně je také tím, že žalobce nechal anebo aspoň mlčky souhlasil, aby byly veškeré osobní výkazy žalované vystavovány na jméno Taťany H., zřejmě podporována věrohodnost tvrzení strany žalované. I když tedy na jedné straně skutečnost uzavření sňatku mezi spornými stranami nemohla důsledkem neurovnaných tehdejších poměrů v Rusku býti náležitě dokázána předložením oddacího listu nebo aspoň výpisem z matriky sňatků, nepodařilo se zase na druhé straně žalobci provedení důkazu o tom, že ke sňatku jejich ve skutečnosti nikdy nedošlo. Za toho stavu věci není žaloba odůvodněna a bylo ji tudíž zamítnouti. O d v o - l a c í s o u d potvrdil napadený rozsudek. D ů v o d y: Odvolatel vytýká jako podstatnou vadu řízení, že řízení nebylo provedeno podle zásady vyšetřovací, podle které musí prý býti řešena otázka neexistence platného manželství čili — jak odvolatel dovozuje — otázka neplatnosti manželství tvrzeného žalovanou. S tímto právním názorem odvolání nelze souhlasiti. Odvolání přehlíží rozdíl mezi výrokem soudu, jímž se prohlašuje manželství za neplatné, a mezi žalobou, kterou se někdo domáhá zjištění pouhé skutečnosti, že manželství neexistuje. Tvrdí-li žalobce, že se žalovanou nebyl nikdy sezdán, takže mezi nimi byl jen konkubinát, nemohla taková žaloba býti podnětem k tomu, aby procesní soud zahájil úřední šetření o neplatnosti manželství podle § 28 zák. č. 320/1919 Sb. z. a n., neboť jen manželství a nikoli konkubinát může býti prohlášeno soudem z neplatné. Řízení o neplatnosti manželství nemohlo býti zahájeno ani se zřetelem na námitky žalované, která tvrdila, že sporné strany uzavřely v Rusku pravoplatné manželství, neodpírala však platnosti tohoto manželství, naopak trvala a trvá na tom, že toto manželství existuje. Nebylo tudíž v souzeném případě z podnětu pouhé zjišťovací žaloby zahájeno řízení o neplatnosti manželství, takže skutkový základ pro rozhodnutí sporu určovaly pouze strany samy. Odvolatel tvrdil ve sporu důsledně, že neuzavřel se žalovanou žádné manželství. Tímto svým tvrzením dal základ i pro řešení formální otázky, na jaké zásadě má býti zahájený spor proveden, totiž na základě projednací. Zákon chrání manželství jen tehdy, je-li tu nějaký formální akt smlouvy manželské. Jen takové manželství požívá ochrany zákona (§ 99 obč. zák.) a při provádění důkazu o neplatnosti aspoň takového manželství je dovoleno řídit se zvláštními předpisy o manželském řízení. Když tedy odvolatel ve sporu ani netvrdil, že by tu bylo nějaké domnělé manželství, nýbrž výslovně jen tvrdil, že šlo jen o konkubinát, nemůže býti pochybnosti o tom, že se v takovém sporu nemohlo soudní řízení řídit zásadou vyhledávací, nýbrž jen zásadou projednací, tedy podle všeobecných předpisů civilního soudního řádu. Neprávem proto odvolatel dovozuje, že spor měl býti projednán v řízení upraveném dvorským dekretem ze dne 23. srpna 1819, č. 1595 Sb. z. s. a min. nař. ze dne 9. prosince 1897, č. 283 ř. z. a zákonem ze dne 2. května 1919, č. 320

Sb. z. a n. a že prý soud postupoval nesprávně, když opominul tuto uloženou mu úřední povinnost k vyšetření platnosti manželství. Nebylo třeba z povinnosti úřední zkoumati, zda manželství mezi stranami bylo platně uzavřeno, nýbrž procesní soud měl povinnost řešiti otázku tvrzené neexistence manželství na základě provedených důkazů, které byly nabídnuty žalobcem, neboť jeho stíhalo břímě důkazní. Požadavek odvolatelův, aby důkaz o opaku jeho žalobního tvrzení, totiž o faktu uzavření platného manželství, podala žalovaná, není odůvodněn civilním řádem soudním. S hlediska uvedených vývodů není ani důvodná výtku odvolání, že prvý soud postupoval nesprávně, když neprovedl další důkazy, zejména když si neobstaral potřebné listiny od čs. konsulátu v Sarajevě, jakož i výtku, že prvý soud měl z moci úřední zkoumati neplatnost sňatku pro překážku § 62 obč. zák. Ani tím, že žalobce ve sporu přednesl, že prý uzavření jeho sňatku se žalovanou v Oděse bránil manželský svazek na straně žalované, tedy absolutní překážka manželství, nemohl žalobce převést řízení v souzeném sporu v řízení oficiosní a donutiti procesní soud k tomu, aby z úřední povinnosti vyšetřoval platnost manželství sporných stran, poněvadž procesní soud musil míti na zřeteli především žalobní prosbu a ta nezněla na zjištění neplatnosti manželství, nýbrž na zjištění pouhé neexistence manželství. Nelze také přehlížeti, že pouhým zamítnutím žaloby na zjištění neexistence manželství nebude ještě podle civilního řádu soudního podán důkaz o existenci manželství, neboť v souzeném sporu jest rozhodující toliko důkazní otázka, zdali se žalobci podařilo prokázati tvrzenou neexistenci manželství, či nikoliv. Musil proto odvolací soud při tomto svém názoru pokládati za nedovolené novoty veškerá tvrzení, která žalobce uplatňoval teprve před odvolacím rokem. Prvý soud dospěl na podkladě průvodního řízení k závěru, že se žalobci nepodařilo provést důkaz o tom, že k jejich manželství ve skutečnosti nikdy nedošlo, a odvolací soud musí zkoumati, zda je tento závěr prvního soudu správný. (V dalším se zabývá odvolací soud hodnocením důkazů.)

Nejvyšší soud uložil soudu první stolice další jednání a nové rozhodnutí.

D ů v o d y:

Zákony platné v historických zemích Česko-Slovenské republiky (totiž zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., dvor. dekret č. 1595/1819 Sb. z. s. a nařízení ministerstva spravedlnosti č. 283/1897 ř. z.) se nezmiňují o určovacích žalobách, jejichž předmětem jest otázka trvání či netrvání jistého manželství.

Naproti tomu ustanovuje vládní návrh civilního řádu soudního z roku 1937 v § 614 v souhlase s platným slovenským právem (§ 686 uh. c. ř. s.), že předpisy pro manželské řízení a zejména zásada vyhledávací platí též pro spory o určení, zda jest tu manželství mezi stranami nebo že ho tu není. K tomu uvádí důvodová zpráva k řečenému návrhu zákona, že »je zcela nepochybné, že bude i v historických zemích musiti býti použito předpisů o manželském řízení« na určovací žalobu obsahu shora uvedeného, kdyby taková žaloba byla podána.

Důvod tohoto názoru je na bílé dni. Podle jasného úmyslu zákonodávce (srov. také § 236, odst. 2, c. ř. s. a § 5 tr. ř.). nemá býti prejudiciální otázka platnosti manželství řešena v řízení obecném, ovládané zásadou projednací, nýbrž má se tak státi pouze za řízení oficiosního, poskytujícího plnou záruku, že bude zjištěna skutečná pravda. Prejudiciální otázka platnosti manželství musí však býti řešena také tehdy, jde-li o zjištění, zda mezi stranami došlo nebo nedošlo k uzavření manželské smlouvy, totiž o zjištění, zda před orgánem k tomu povolaným strany slavnostně prohlásily přivolení k manželství.

Zásadní otázkou souzeného sporu je především, zda k projevu konsensu sporných stran došlo či nedošlo, a tuto otázku lze řešiti jen v řízení oficiosním, v němž si soud sám musí zjednoti spolehlivý základ pro svoje rozhodnutí, nemůže však věcné rozhodnutí odmítnouti jen proto, že se žalobci nepodařil důkaz jeho tvrzení, jak to v souzeném případě učinil odvolací soud, a to tím méně, když tu neplatí právní domněnka § 99 obč. zák., nebo nejde prozatím o otázku platnosti manželství, nýbrž o to, zda lze zjistiti, že strany vůbec byly sezdány.

Ježto v řízení v obou stolicích nebylo provedeno podle předpisů dvorského dekretu ze dne 23. srpna 1819, č. 1595 Sb. z. s. a nařízení ministerstva spravedlnosti ze dne 9. prosince 1897, č. 283 ř. z., byly jak napadený rozsudek tak i rozsudek prvního soudu zrušeny a věc vrácena soudu první stolice k dalšímu jednání podle předpisů shora uvedených a k novému rozhodnutí.

V obnoveném řízení jest především připojiti osvědčení o státním občanství žalobcově a provésti zevrubný i n f o r m a t i v n í výslech stran, zejména žalované, o průběhu jí tvrzených oddavek za účelem vypátrání očitých po případě i nepřímých svědků tohoto aktu.

Připomíná se, že v případě zjištění, že mezi spornými stranami došlo k projevu přivolení ke sňatku, bylo by zkoumati, zda co do formy uzavření sňatku byly zachovány předpisy tehdy na místě sňatku platné, zejména zda se stalo přivolení k manželství před duchovním správcem k tomu povolaným (srov. rozh. č. 16230, 5859 Sb. n. s.).

Dále bylo by v tomto případě z moci úřední zjistiti (§ 28, odst. 1, zák. č. 320/1919 Sb. z. a n.), zda není manželství sporných stran neplatné pro překážku § 62 obč. zák., neboť podle žalobcova přednesu žil snad ještě první manžel žalované v době domnělého sňatku sporných stran.

Čís. 17178.

K výkladu § 8 zákona č. 20/1920 Sb. z. a n. o vyvlastnění pozemků pro stavbu obytných nebo veřejných budov.

Byl-li vyvlastňovací nález zrušen, poněvadž se stavbou nebylo započato ve lhůtě stanovené v § 4 dotč. zák., má vyvlastněný proti vyvlastňovateli nárok na náhradu škody, jež mu vzešla provedením vyvlastňovacího řízení a zrušením vyvlastňovacího nálezu, a to i tehdy, když vyvlastňovatel nemá žádné viny a později bylo dosaženo účelu zamýšlené stavby.